

آداب سفر

حجت الاسلام والمسلمین عیسی عیسی زاده*

مقدمه

انسان‌ها از دوران گذشته برای برآوردن نیازهای مادی و معنوی خویش، مسافرت را یکی از برنامه‌های زندگی‌شان قرار می‌دادند. اسلام نیز به تأمین این نیاز اساسی انسان توجه ویژه نموده و برای انجام آن، آداب و احکامی خاص را توصیه کرده است. خداوند برای دست یافتن انسان‌ها به خدانشناسی، معادشناسی و عبرت‌آموزی، بارها آنها را به سیر و سفر همراه با تفکر و تدبیر در نشانه‌های خلقت و پیشینیان دعوت نموده است: «قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ»^۱ بی‌گمان پیش از شما نیز سنت‌هایی بوده و سپری شده است؛ پس در زمین بگردید و بنگرید که فرجام کسانی که آیات خدا را دروغ شمردند، چگونه بوده است». خداوند از مؤمنان خواسته است تا عده‌ای از آنان برای کسب معارف دینی سفر کنند و پس از بازگشت، به هدایت قوم بپردازند: «پس چرا از هر طایفه‌ای جمعی برای جنگ و گروهی نزد رسول برای آموختن علم دین مهیا نباشند تا قوم خود را چون به نزدشان بازگشتند، بیم رسانند؛ باشد که [از نافرمانی خدا] حذر کنند».^۲ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره اهمیت سفر فرموده است: «اگر مردم از رحمت خدا به مسافر آگاهی پیدا می‌کردند، همگی بار سفر می‌بستند؛ همانا خداوند با مسافران بسی مهربان است».^۳

* عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

۱. آل‌عمران: ۱۳۷؛ نیز ر.ک: نمل: ۶۹؛ غافر: ۲۱ و ۸۲؛ عنکبوت: ۲۰.

۲. توبه: ۱۲۲.

۳. مسعود بن عیسی ابن ابی فراس؛ مجموعه ورام؛ ج ۱، ص ۳۳.

الف. تعریف سفر

سفر در مقابل حضر،^۱ به معنای بیرون شدن از وطن خود^۲ و به محل دیگری رفتن است.^۳ همچنین به معنای «پیمودن مسافت»^۴ و «رفتن از جایی به جای دیگر» نیز آمده است.^۵

ب. اهداف سفر

در آموزه‌های دینی، برای سفر کردن اهدافی بیان شده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱. خداشناسی

یکی از آثار سیر و سفر، تأمل و تفکر در موجودات و پدیده‌های عالم خلقت، پی بردن به قدرت خداوند و آگاهی و شناخت درباره خداوندی است که آنها را پدید آورده است. خداوند در تشویق مردم به چنین سیر و سفری، خطاب به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ»^۶ «[به انسان‌ها] بگو تا به سیر و سفر بپردازند و تفکر کنند که خداوند چگونه مخلوقات را آفرید؛ پس [خداوند آفریننده این عالم] قادر است جهان آخرت را نیز پدید آورد».

۲. معادشناسی

یکی از آثار ارزشمند سفر همراه با تأمل و تفکر در مخلوقات، آگاهی به عالم آخرت است. در چنین سفری است که آدمی با مشاهده پدیده‌ها و موجوداتی که خداوند آنها را از نیستی به وجود آورده است، می‌تواند معاد را دریابد که خداوند همان‌گونه

۱. علی‌اکبر دهخدا؛ لغت‌نامه؛ ج ۸، ص ۱۲۰۵۱.

۲. محمد بن مکرم ابن منظور؛ لسان العرب؛ ج ۶، ص ۲۷۶.

۳. محمد معین؛ فرهنگ فارسی؛ ج ۲، ص ۱۸۸۸.

۴. اسماعیل بن حماد الجوهری؛ الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه؛ ج ۱، ص ۳۱۸.

۵. حسن انوری و دیگران؛ فرهنگ بزرگ سخن؛ ج ۵، ص ۴۱۹۳.

۶. عنکبوت: ۲۰.

که درختان مرده در فصل زمستان را در فصل بهار زنده می‌کند و شکوفا می‌سازد، با همین قدرت می‌تواند موجودات مرده در عالم قیامت را زنده کند. خداوند برای دستیابی بشر به چنین آگاهی به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چنین توصیه فرموده است: «[به انسان‌ها] بگو تا به سیر و سفر پردازند و تفکر کنند که خداوند چگونه مخلوقات را آفرید؛ پس [خداوند آفریننده این عالم] قادر است جهان آخرت را نیز پدید آورد؛ زیرا او بر انجام هر کاری توانایی دارد»^۱.

۳. عبرت‌آموزی

یکی از آثار سفر که می‌تواند تأثیر فراوانی در زندگی انسان داشته باشد، عبرت گرفتن از سرگذشت پیشینیان است. خداوند در چند آیه قرآن به این نکته اشاره کرده و انسان‌ها را درباره عبرت گرفتن از سرانجام پیشینیان بازخواست کرده و فرموده است: «أَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ؟^۲ آیا [مخالفان دعوت تو] در زمین سیر نکردند تا ببینند عاقبت کسانی که پیش از آنها بودند، چه شد».

۴. دانش‌افزایی

یکی از آثار سیر و سفر، دانش‌افزایی است؛ چنان‌که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «سَافِرُوا فَإِنَّكُمْ إِنْ لَمْ تَعْنَمُوا مَالًا أَفَدْتُمْ عَقْلًا»^۳ سفر کنید، پس اگر در سفر مالی به چنگ نیاورید، به حتم اندیشه شما فزونی خواهد گرفت». خداوند نیز در قرآن مؤمنان را به کوچ کردن از وطن برای دانش‌اندوزی و کسب معارف دین دعوت کرده است؛^۴ چنان‌که حضرت موسی علیه السلام پس از طی سفر طولانی و سخت از حضرت خضر علیه السلام تقاضا کرد تا بخشی از آموخته‌هایش را به وی آموزش دهد.^۵

۵. کسب روزی

امام صادق علیه السلام درباره سفر کردن با هدف کسب روزی فرموده است: «سفر کنید تا

۱. همان.

۲. یوسف: ۱۰۹.

۳. فضل بن حسن طبرسی؛ مکارم الاخلاق؛ ص ۲۴.

۴. توبه: ۱۲۲.

۵. کهف: ۶۲ و ۶۶.

روزی بگیرید». ^۱ همچنین فرموده است: «مسافرت کنید و غنیمت ببرید». ^۲ خداوند نیز در قرآن مؤمنان را به این مسأله تشویق کرده و فرموده است: «فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ؛ ^۳ و چون نماز پایان گیرد، در زمین پراکنده شوید (سیر و سفر کنید) و از فضل و رزق خدا جويا شوید». در توصیه‌های پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به امام علی عَلَيْهِ السَّلَام نیز به این مسأله توجه شده است؛ چنان‌که فرموده است: «یا علی! بر مرد عاقل سزاوار نیست که قصد سیر و سفر کند، مگر در سه چیز [که] یکی از آنها برای تحصیل معاش است». ^۴

ج. آداب سفر

اسلام آداب ارزشمندی برای پیش از سفر، هنگام سفر و پایان سفر بیان کرده است که به آنها اشاره می‌شود.

۱. آداب پیش از سفر

در آموزه‌های دینی، توصیه‌های ارزنده‌ای برای پیش از شروع سفر آمده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود.

- وصیت کردن

با توجه به اینکه حادثه خبر نمی‌کند و بعضی سفرها نیز خطراتی را به همراه دارد، شایسته است انسانی که قصد سفر دارد؛ بدهکاری‌های خود را پرداخت کند، امانت‌های دیگران را برگرداند و وصیت‌نامه‌ای تنظیم کند. امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرموده است: «کسی که بر مرکب سوار شد، باید وصیت کند». ^۵

- خداحافظی

در سخنی از رسول‌خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمده است: «شایسته است که وقتی مسلمان قصد سفر

۱. علی بن حسام‌الدین متقی هندی؛ کنز العمال؛ ج ۶، ص ۷۰۱.

۲. همان

۳. جمعه: ۱۰.

۴. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لایحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۳۵۶.

۵. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۴، ص ۵۴۲.

می‌کند، برادرانش را آگاه نماید».^۱ همچنین آن حضرت فرموده است: «هر گاه سفر می‌کنید، با برادران دینی خود خداحافظی کنید؛ زیرا خداوند در سایه دعای آنان، برایتان برکت قرار می‌دهد».^۲ امام علی علیه السلام نیز فرموده است: «هنگام مسافرت با برادران دینی خود وداع کنید [و آنان را معطل نکنید]؛ چرا که مسافر باید برود و بدرقه‌کننده نیز باید برگردد».^۳

- انتخاب روز مناسب

یکی از آداب‌هایی که قبل از سفر به آن توصیه شده است، انتخاب زمان مناسب است. همه زمان‌ها و روزها، روزهای خداست؛ اما بعضی اعمال در روزهای خاص آثار و برکات بیشتری دارد. از همین روست که امام صادق علیه السلام فرموده است: «در روز سه‌شنبه مسافرت کنید و حوائج خود را در این روز جستجو کنید؛ زیرا در این روز، خداوند آهن را برای حضرت داود علیه السلام نرم کرده است».^۴ امام باقر علیه السلام نیز درباره آداب پیامبر صلی الله علیه و آله در سفر رفتن فرموده است: «پیامبر صلی الله علیه و آله روز پنج‌شنبه مسافرت می‌کرد و می‌فرمود: روز پنجشنبه، روزی است که خدا و رسولش و فرشتگانش، آن را دوست دارند».^۵

شنبه نیز از دیگر روزهایی است که برای شروع مسافرت مناسب است؛ چنان‌که امام صادق علیه السلام فرموده است: «کسی که قصد سفر دارد، پس روز شنبه سفر کند که اگر سنگی در روز شنبه از جایش کنده شود، هر آینه خداوند آن را به مکانش بر می‌گرداند (کنایه از اینکه شنبه روز خوبی برای مسافرت است)».^۶

- انتخاب زمان مناسب

یکی از توصیه‌های اهل بیت علیهم السلام برای شروع سفر، انتخاب زمان مناسب برای سفر

۱. همان، ج ۲، ص ۱۷۴.

۲. جلال‌الدین سیوطی؛ الجامع الصغیر؛ ج ۱، ص ۸۹.

۳. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لایحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۲۷۵.

۴. محمد بن محمد مفید؛ المزار؛ ص ۵۸.

۵. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لایحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۲۶۶.

۶. همان، ص ۵۸.

است؛ چنان‌که در روایت آمده است: «هر گاه قصد سفر داشتی، چنان برنامه حرکت خود را تنظیم کن که در اول یا آخر روز حرکت کنی و در نیمه روز فرود آیی و نیز آخر شب حرکت کن و از سیر در اول شب بپرهیز». ^۱ پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز درباره زمان مناسب سفر فرموده است: «عَلَيْكُمْ بِالسَّيْرِ بِاللَّيْلِ فَإِنَّ الْأَرْضَ تُطَوَّى بِاللَّيْلِ؛^۲ بر شما باد به سفر در شب؛ زیرا زمین در شب بهتر طی می‌شود».

با توجه به پیشرفت ابزار اطلاع‌رسانی در عصر حاضر، شایسته است پس از کسب اطلاعات لازم درباره شرایط جوی و ترافیکی، زمان مناسبی برای سفر تعیین گردد تا از پیشامد هر نوع حادثه و مشکلات پیشگیری شود.

- تهیه زاد و توشه

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام درباره تهیه زاد و توشه راه سفر فرموده است: «از نشانه‌های شرافت مرد این است که به هنگام سفر، آذوقه پاکیزه (حلال) تدارک ببیند». ^۳ همچنین فرموده است: «هر گاه به سفر می‌روی، سفره پر از طعام تدارک ببیند». ^۴ امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام نیز درباره سیره امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام در تهیه زاد و توشه سفر فرموده است: «امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام هر گاه به سفر حج و عمره مشرف می‌شد، از بهترین خوراکی‌ها مانند بادام، شکر، آرد بدون سبوس و شیرینی با خویش همراه می‌برد». ^۵

- وضو گرفتن

یکی از آداب قبل از شروع سفر، وضو گرفتن است. در سیره پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل شده است که آن حضرت هر گاه می‌خواست سفر کند، وضو می‌گرفت. ^۶

- دعا کردن

یکی از آداب قبل از سفر که به آن توصیه شده است، دعا کردن است. امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام

۱. سعید بن هبة الله قطب‌الدین راوندی؛ الدعوات؛ ص ۲۹۵.

۲. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لا یحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۲۶۶.

۳. احمد بن محمد برقی؛ المحاسن؛ ج ۲، ص ۳۶۰.

۴. همان.

۵. همان.

۶. اسماعیل بن عمر ابن‌کثیر الدمشقی؛ السیرة النبویة؛ ج ۲، ص ۲۲۲.

درباره ارزش این عمل خطاب به یکی از اصحابش فرمود:

وقتی اراده سفر و حضر کردی و خواستی از منزل خارج شوی، بگو: «بِسْمِ اللَّهِ، آمَنْتُ بِاللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَتَلَّاهُ الشَّيَاطِينُ، فَتَنْصَرِفُ، وَتَضْرِبُ الْمَلَائِكَةُ وُجُوهَهَا، وَتَقُولُ: مَا سَبَّيْلُكُمْ عَلَيْهِ وَقَدْ سَمَى اللَّهَ وَآمَنَ بِهِ وَتَوَكَّلَ عَلَيْهِ، وَقَالَ: مَا شَاءَ اللَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ». وقتی چنین گفتی، شیاطین از تو دور می‌شوند و فرشتگان به چهره‌های شیاطین می‌زنند و می‌گویند شما را به او چه کار که او نام خدا را برده و به او پناه برده و بر او توکل کرده و آن ذکر را بر زبان جاری کرده است.^۱

امیرمؤمنان علی علیه السلام نیز هنگام سفر این چنین دعا می‌کرد:

اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَأَنْتَ الْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ وَلَا يَجْمَعُهُمَا غَيْرُكَ لِأَنَّ الْمُسْتَحْلَفَ لَا يَكُونُ مُسْتَصْحَبًا وَالْمُسْتَصْحَبَ لَا يَكُونُ مُسْتَحْلَفًا؛^۲ بارها، تو یار سفر و جانشین در خانواده‌ام هستی و کسی جز تو قدرت بر این دو کار را ندارد؛ زیر برای جانشین، توانایی همراهی با مسافر نیست و همراه مسافر هم قدرت جانشینی ندارد.

- خواندن نماز

یکی از توصیه‌های قبل از آغاز سفر، خواندن دو رکعت نماز است. رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره ارزش این عمل فرموده است: «اگر کسی قبل از آغاز مسافرت در خانه خود و در حضور اهل و عیال خویش دو رکعت نماز گزارد، هیچ چیزی نمی‌تواند با فضیلت آن عمل برابری کند و جای خالی او را در خانواده اش پر می‌کند».^۳ همچنین آن حضرت فرموده است: «برای کسی که قصد مسافرت کرده است، هیچ جانشینی در خانواده بهتر از دو رکعت نماز نیست؛ اگر هنگام سفر این گونه دعا کند: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَوْدِعُكَ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمَالِي وَذُرِّيَّتِي وَذُنُوبِي وَآخِرَتِي وَأَمَاتِي».^۴ نقل است مردی

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ *الکافی*؛ ج ۲، ص ۵۴۴ و ۵۴۳.

۲. محمد بن حسین شریف الرضی؛ *نهج البلاغه*؛ تصحیح صبحی صالح؛ خطبه ۴۶.

۳. علی بن حسام‌الدین متقی هندی؛ *کنز العمال*؛ ج ۶، ص ۷۱۳.

۴. محمد بن علی صدوق؛ *کتاب من لایحضره الفقیه*؛ ج ۲، ص ۲۷۱: «خدایا جانم، اهل‌م، مال‌م، ذریه‌ام، دین‌م، دنیا‌م، آخرت‌م، امانت‌م و عاقبت اعمال‌م را نزد تو به ودیعه می‌سپارم».

خدمت پیامبر ﷺ رسید و عرض کرد: «من قصد سفر دارم و وصیت‌نامه‌ام را نوشته‌ام. آن را نزد کدام یک از پدر، پسر یا برادرم بگذارم؟» حضرت ضمن تأیید کار او فرمود: «کسی که آماده سفر است، بهترین چیزی که جانشین او خواهد بود، این است که چهار رکعت نماز در خانه‌اش بخواند و در هر رکعت، حمد و قل هو الله احد بیاورد و بعد این دعا را بخواند: اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ بِهِنَّ إِلَيْكَ فَاجْعَلُنَّ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي وَ مَالِي». سپس فرمود: «این چهار رکعت نماز، جانشین او در خانه، مال و اهل اوست تا بازگردد».^۱

- خواندن بعضی از سوره‌های قرآن

یکی از توصیه‌های قبل از شروع سفر، خواندن بعضی از سوره‌های قرآن است. رسول خدا ﷺ درباره فایده این عمل فرموده است: «هر کس هنگام مسافرت، در آستانه خانه‌اش ۱۱ مرتبه سوره توحید را بخواند، خداوند نگهبان او در آن سفر خواهد بود تا اینکه به خانه‌اش برگردد».^۲ امام صادق علیه السلام نیز فرموده است: «سفرت را با قرائت آیه‌الکرسی آغاز کن».^۳

- صدقه دادن

یکی از توصیه‌هایی که قبل از آغاز سفر در آموزه‌های دینی به آن سفارش شده است، صدقه دادن است. امام صادق علیه السلام فرموده است: «سفرت را با صدقه آغاز کن».^۴ پس از صدقه دادن نیز این دعا را بخواند: «اللَّهُمَّ إِنِّي اشْتَرَيْتُ بِهَذِهِ الصَّدَقَةِ سَلَامَتِي وَ سَلَامَةَ سَفَرِي وَ مَا مَعِيَ اللَّهُمَّ احْفَظْنِي وَ احْفَظْ مَا مَعِيَ وَ سَلِّمْ مَعِيَ وَ بَلِّغْنِي وَ بَلِّغْ مَا مَعِيَ بِبَلَاغِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ».^۵

۱. علی بن موسی ابن طاووس؛ الأمان من اخطار الأسفار و الازمان؛ ص ۴۳ و ۴۴.

۲. سعید بن هبة الله قطب‌الدین راوندی؛ الدعوات؛ ص ۲۹۴.

۳. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۴، ص ۲۸۳: «افتح سفرك... و اقرأ آية الكريمة».

۴. همان: «افتح سفرك بالصدقة».

۵. علی بن موسی ابن طاووس؛ الأمان من اخطار الأسفار و الازمان؛ ص ۲۸: «خداوند من با این صدقه، سلامت خود و سفرم و هر آنچه را همراه دارم، از تو خریدم. بار خدایا، مرا و هر آنچه را همراه دارم، محفوظ بدار و از نعمت سلامتی برخوردار گردان و خود و هر آنچه را دارم، به سلامت به موطن و کاشانه‌ام بازگردان».

- همراه داشتن لوازم مورد نیاز

با توجه به شرایط فصلی، جغرافیایی و مدت سفر، همراه داشتن لوازم مورد نیاز از آداب سفر است. امام صادق علیه السلام فرموده است: «لقمان خطاب به فرزندش گفت: ای فرزندم! هر گاه عازم سفر هستی، وسایلی از قبیل شمشیر، چکمه، عمامه، کمر بند، لیوان و دیگر وسایل شرب، نخ و سوزن و داروهایی که برای خود و همراهانت مفید است، همراه داشته باش». ^۱ امام علی علیه السلام نیز درباره سیره پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است که وقتی به سفر می رفت، شش وسیله را به همراه خود می برد: شیشه [روغن]، قیچی، سرمه دان، آینه، شانه و مسواک». ^۲

۲. آداب هنگام سفر

الف) گفتن ذکر

- هنگام سوار شدن بر مرکب

در سیره امام صادق علیه السلام نقل شده است که هر گاه آن حضرت پای در رکاب می گذاشت، می فرمود: «سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ». سپس ۷ بار تسبیح و ۷ بار حمد و ۷ بار خدا را تهلیل (لا اله الا الله) می کرد. ^۳ قرآن نیز در داستان حضرت نوح علیه السلام به دعا خواندن آن حضرت اشاره می کند که پس از استقرار خود و همسفرانش، از سوی خداوند فرمان یافت تا به حمد خدا پردازد و از او بخواهد تا آنان را در نقطه ای بابرکت فرود آورد. ^۴ آن حضرت به همراهانش گوشزد کرده بود که روان شدن کشتی و لنگر انداختن آن، تنها با نام خداوند انجام می پذیرد. ^۵

- خواندن قرآن هنگام رسیدن به اماکن خطرناک

امام صادق علیه السلام در این باره به ابراهیم بن نعیم فرموده است: «هر گاه به منزلی وارد شدی و از آن خوفناک بودی، این آیه شریفه را تلاوت کن: رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ *الکافی*؛ ج ۸، ص ۳۰۳.

۲. نعمان بن محمد ابن حیون مغربی؛ *دعائم الاسلام*؛ ج ۱، ص ۱۱۸.

۳. محمد بن علی صدوق؛ *کتاب من لایحضره الفقیه*؛ ج ۲، ص ۴۷۲.

۴. مؤمنون: ۲۸ و ۲۹.

۵. هود: ۴۱.

أَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا». سپس فرمود: «هر گاه چشمت به چیزی افتاد که از آن ترسیدی، آیه‌الکرسی بخوان»^۱.

ب) خواندن دعا

- هنگام رسیدن به مقصد

رسول‌خدا ﷺ در این باره به امام علی علیه السلام فرموده است: «وقتی در سفر به سر منزل مقصد رسیدی، بگو: اللَّهُمَّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ تُزِقُّ خَيْرَهُ وَيُدْفَعُ عَنْكَ شَرَّهُ». با این دعا خیرات آن مکان روزی تو می‌شود و شرّش برطرف»^۲.

- هنگام دیدن شهر

رسول‌خدا ﷺ در این باره فرموده است: «[هنگام سفر] وقتی قصد رفت به شهری را داشتی، هنگامی که آن شهر را دیدی، بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا اللَّهُمَّ حَبِّبْنَا إِلَى أَهْلِهَا وَحَبِّبْ صَالِحِي أَهْلِهَا إِلَيْنَا»^۳.

ج) باخبر کردن خانواده از برگشت در شب

رسول‌خدا ﷺ از بازگشت به خانه در شب نهی کرده است، مگر آنکه اهل خانواده را از بازگشت خود باخبر کند.^۴ در سیره آن حضرت نیز وارد شده است که جز در روز و پس از برآمدن آفتاب، از سفر باز نمی‌گشت.^۵

د) همراه داشتن تربت امام حسین علیه السلام

زمانی که امام صادق علیه السلام وارد عراق شد، مردم اطراف آن حضرت را گرفتند و پرسیدند: «ای آقای ما! همان‌گونه که تربت امام حسین علیه السلام شفای هر نوع درد و آفتی است، آیا می‌تواند از هراس و وحشت نیز امان‌بخش باشد؟». امام علیه السلام فرمود:

۱. احمد بن محمد برقی؛ المحاسن؛ ج ۲، ص ۳۶۷.

۲. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لا یحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۲۹۸.

۳. همان، ص ۲۹۸ و ۲۹۹.

۴. همان، ص ۳۰۰.

۵. علی بن حسام‌الدین متقی هندی؛ کنز العمال؛ ج ۶، ص ۷۳۴.

آری، هر گاه کسی از شما بخواهد از هر خوف و بیمی مصون بماند، تسبیحی از تربت بردارد و سه بار دعای لیلۃ المبیّت^۱ را در بستر خود بخواند؛ آن‌گاه آن را ببوسد و بر چشم گذارد و بگوید: اللهم إني أسئلك... پس آن را در جیش بگذارد. اگر این کار را در صبح بکند تا شب در امان خداست و این کار را در شب بکند تا صبح در امان خدا خواهد بود.^۲

ه) مواظبت از هزینه سفر

یکی دیگر از نکات مورد توجه در سفر، حفاظت و نگهداری از وسایل و هزینه‌های سفر است. صفوان جمال می‌گوید:

به امام صادق علیه السلام گفتم: «وقتی با خانواده‌ام به سفر حج می‌روم، خرج سفر را به کمرم می‌بندم». امام علیه السلام فرمود: «بسیار خوب است. پدرم می‌فرمود: از قوت مسافر است که خرجی خود را نگهداری کند».^۳ در روایت دیگری علی بن اسباط می‌گوید: «به امام صادق علیه السلام عرض کردم: همراه من درهم‌هایی است که دارای تصویرند و من نیز مُحرم هستم. آنها را در میانم قرار داده و آن را به کمر می‌بندم [آیا اشکالی ندارد؟]». امام علیه السلام فرمود: مانعی ندارد؛ مگر نه این است که آنها خرجی سفر توست و پس از خدای عزوجل اعتماد تو بر آنهاست؟».

۱. دعای لیلۃ المبیّت، دعایی است که امیرمؤمنان علی علیه السلام در شبی که به جای پیامبر صلی الله علیه و آله خوابید، آن را قرائت کرد. شیخ عباس قمی این دعا را در مفاتیح‌الجنان و در تعقیب نماز صبح ذکر نموده است.
۲. علی بن موسی ابن طاووس؛ الأمان من اخطار الاسفار و الأزمان؛ ص ۴۷.
۳. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لا یحضره الفقیه؛ ج ۲، ص ۲۸۰.

فهرست منابع

۱. ابن حیون مغربی، نعمان بن محمد؛ دعائم الاسلام؛ تصحیح آصف فیضی؛ چاپ دوم، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام، ۱۳۸۵ ق.
۲. ابن طاووس، علی بن موسی؛ الأمان من اخطار الاسفار و الأزمان؛ تصحیح مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام؛ چاپ اول، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام، ۱۴۰۹ ق.
۳. ابن کثیر الدمشقی، اسماعیل بن عمر؛ السیرة النبویة؛ تحقیق مصطفی عبدالواحد؛ بیروت: دار احیاء التراث العربی، [بی تا].
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم؛ لسان العرب؛ تصحیح جمال‌الدین میردامادی؛ چاپ سوم، بیروت: دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع، ۱۴۱۴ ق.
۵. انوری، حسن و دیگران؛ فرهنگ بزرگ سخن؛ تهران: سخن، ۱۳۸۱ ش.
۶. برقی، احمد بن محمد؛ المحاسن؛ تصحیح جلال‌الدین محدث؛ چاپ دوم، قم: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ق.
۷. الجوهری، اسماعیل بن حماد؛ الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیة؛ به کوشش العطار؛ بیروت: دار العلم للملایین، ۱۴۰۷ ق.
۸. دهخدا، علی‌اکبر؛ لغت‌نامه؛ تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۲ ش.
۹. سیوطی؛ جلال‌الدین عبدالرحمن؛ الجامع الصغیر؛ بیروت: دار الفکر، ۱۴۰۱ ق.
۱۰. شریف الرضی، محمد بن حسین؛ نهج‌البلاغه؛ تصحیح صبحی صالح؛ چاپ اول، قم: هجرت، ۱۴۱۴ ق.
۱۱. صدوق؛ محمد بن علی؛ کتاب من لایحضره الفقیه؛ تصحیح علی‌اکبر غفاری؛ چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ ق.
۱۲. طبرسی، فضل بن حسن؛ مکارم الاخلاق؛ چاپ چهارم، قم: الشریف الرضی، ۱۴۲۰ ق.
۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تصحیح علی‌اکبر غفاری و محمد آخوندی؛ چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.
۱۴. متقی هندی، علی بن حسام‌الدین؛ کنز العمال؛ تصحیح بکری حیانی و صفوه

- سقا؛ بيروت: مؤسسة الرسالة، ١٤٠٩ ق.
١٥. معین، محمد؛ فرہنگ معین؛ تهران: امیر کبیر، ١٣٧٥ ش.
١٦. مفید، محمد بن محمد؛ المزار؛ تصحیح محمدباقر ابطحی؛ چاپ اول، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید؛ ١٤١٣ ق.
١٧. ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی؛ مجموعه ورام؛ مجموعه ورام؛ چاپ اول، قم: مکتبہ فقیہ، ١٤١٠ ق